

Suomalaisen mediatutkimuksen historiaa 8

Tarmo Malmberg

Suomalaisen mediatutkimuksen historiaa -sarjassa esitellään tekijänsä uran tai alan kehityksen kannalta merkille pantavia töitä. Tarkoitus on samalla herättää kiinnostusta kotimaisen tutkimuksen historiaan, jonka kokonaisuus on edelleen laatimatta.

Mediavalistuksen esteet 1: hegemonia

Veikko Pietilä. *Lehdistökirjoittelu ja mielipiteenmuodostus: tutkimus lehdistökirjoittelun vaikutuksista yleisön käsityksiin Yleisradion ohjelmapolitiikan oikeisto- tai vasemmistosuuntautuneisuudesta 1960-luvun loppuvuosina*. Tampere: Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos, 1972.

Valistuksen ohjelmana on kaikille ihmisille yhteisen järjenkäytön ja tiedostuksen vapautus. Tiedostuksen vapautus puolestaan edellyttää tiedotuksen vapautta, niin että tieto ihmisten kesken kulkee yhteiskunnassa esteettä. Mediavalistuksen mukaista mediatutkimusta, silloiselta nimeltään tiedotusoppia, kutsuttiinkin 1970-luvulla joskus leikkillisesti tiedotusopiksi. Sen keskeiseksi tutkimuskohteeksi muodostuivat mediavalistuksen tiellä olevat esteet – siis sekä yhteiskunnallista tiedonmuodostusta että tiedonvälitystä rajoittavat ei-rationaaliset tekijät. Näistä tekijöistä nostan esiin kolme: hegemonian, indoktrinaation ja tajuntateollisuuden (vrt. Malmberg 2020b, 408). Ensimmäistä käsittelee Veikko Pietilä väitöskirjassaan *Lehdistökirjoittelu ja mielipiteenmuodostus* vuodelta 1972.

Pietilän työn kohteena on Eino S. Revon pääjohtajakauden (1965–1969) Yleisradiota koskenut keskustelu valtakunnan päivälehdistössä. Yleisradio oli ollut suurennuslasin alla kerran aikaisemminkin, pääjohtaja Hella Wuolijoen kaudella (1945–1949). Kuusikymmenluvulla maan henkis-poliittinen tilanne oli kuitenkin toinen. Suomi oli vapautumassa itsenäisyyden ensivuosisikymmenien konservatiivisesta välivaiheesta, joka jatkui sodan jälkeen, ja jatkamassa vuotta 1918 edeltäneestä ajasta (Alapuro 1987, 472–476; Kettunen 1987). Tämä avasi elintilaa liberaaleille ja jopa vasemmistolaisille aatteille. Kirjallisuudessa se johti muun muassa kirjasotiin (Tarkka 1966; Malmberg 2020a). Yleisradiotoiminnassa se sai aikaan mittavan lehdistödebatin, joka oli suora seuraus Revon johtaman Yleisradion itselleen asettamista tavoitteista. Pietilän työtä kannattaakin taustoittaa luonnehtimalla ensin lyhyesti Revon aikaisen Yleisradion, niin kutsutun Reporadion, valistusfilosofisia päämääriä sellaisina kuin ne näkyvät sittemmin kuuluisiksi tulleista PTS-mietinnöistä (aikalaiskuvauksena Reporadiosta ks. Hemánus 1972).

Pääjohtajakautensa alussa Repo asetti Pitkän tähtäimen suunnittelun (PTS) toimikunnan, joka työryhmineen ja asiantuntijoineen laati vuosina 1967–1969 kolme mietintöä. Mietinnöistä kaksi ensimmäistä (Repo ym. 1967; Stormbom 1968) on periaatteellisia, niistä on ymmärrettävissä se, mihin Reporadio pyrki ja miten se kuusikymmenluvulla kirjasotien tavoin muutti suomalaista julkista sanaa. PTS-toimikunnan valistushenkilöitä voi perustella seuraavasti. Päinvastoin kuin 1600-luvun valistus merkitsi 1700-luvun lopun valistus keskushahmonaan Immanuel Kant uudenlaista suhdetta omaan aikaansa. Kyse ei ollut enää yksinkertaisesti menneen ja nykyisyyden välisestä erosta, siitä että vanha ja perinteellinen tuli korvata uudella ja nykyaikaisella. Nyt ongelman muodosti nykyisyys itse, ei menneisyys. Keskeiseksi nousi kysymys siitä, mitä aikaa me elämme nyt, mikä sen merkitys meille on ja mitä me voimme sen puitteissa tehdä (Foucault 1984, 35–36). Tällaista ajatusmuotoa sekä sitä vastaavaa filosofisen ja tieteellisen tutkimuksen tapaa kutsutaan aikalaisdiagnoosiksi (ks. esim. Dimbath 2016). Se on menetelmä, joka kuvaa myös Revon nimittämän PTS-toimikunnan tapaa määrittellä Yleisradion rooli ja tehtävät. Työssään toimikunta on tukeutunut ”tieteelliseen tutkimukseen, yleisradiofilosofiseen pohdintaan sekä koottuun käytännön kokemukseen ja tietoon” (Repo ym. 1967, 9). Tarkastelen niistä yleisradiofilosofian ja tieteellisen tutkimuksen käyttöä aikalaisdiagnoosin välineinä.

Mietintöjen yleisradiofilosofinen osuus nojaa kolmeen lähtökohtaan. Ensimmäisen mukaan ”[r]adion ja tv:n ohjelmatoiminta on yhteiskunnallinen ilmiö”, mikä tarkoittaa, että sitä on tarkasteltava ”ohjelmia seuraavan yleisön [---] ajatusmaailman kannalta ja koko yhteiskunnan päivittäisen toiminnan sekä yhteiskunnallisen kehityksen kannalta” (Stormbom 1968, 11). Kyse on siis sen määrittämisestä, mitä aikaa Suomessa elettiin 1960-luvun jälkipuolella. Nojautuen Erik Allardttiin (1964) PTS-toimikunta katsoo, että Suomi oli tuolloin siirtymässä perinteellisestä uudenaikaiseen yhteiskuntaan, joka ei ollut jyrkän luokkajakoinen ja jossa yksilöillä oli ”suuri valinnanvara [---] toteuttaa itseään loukkaamatta muita” (Repo ym. 1967, 63). Tämän kehityksen tukeminen oli tekijöiden mielestä Yleisradion tehtävä, mikä muodostaa aikalaisdiagnoosin toisen, mediajärjestelmän rakennemuutokseen liittyvän lähtökohdan. Kuusikymmenluvulla oli toimikunnan mukaan siirrytty ”television aikakauteen” (Stormbom 1968, 68). Tv-vastaanottimien määrä maassamme oli lyhyessä ajassa kasvanut nopeasti ja välineestä oli tullut liki kaikkien ulottuvilla ollut yleismedia, joka ei ajanut mitään erityisintressejä vaan koko yhteiskunnan yleistä etua. Siksi juuri Yleisradion ja erityisesti television tehtävänä oli antaa virikkeitä suomalaisen yhteiskunnan modernisoimiseksi, toimia ”koko yhteiskunnan yleisenä stimulaattorina [---] yhteiskunnallisena valistajana, kulttuuritoiminnan elävöittäjänä ja henkisenä aktivoijana” (emt., 103, 105). Arvioon yhteiskunnan kehityksen ja joukkoviestintäjärjestelmän kehityksen tilasta liittyy kolmanneksi näkemys niistä keinoista, joilla Yleisradio mutta ennen kaikkea televisio saattoi täyttää tehtävänsä valistuksen palveluksessa. Mietintöjen televisioteoria voidaan lyhyesti esittää mediavalistuksen kolmena teesinä. Tieto-opillisen teesin mukaan tavoitteisiinsa pääsemiseksi mikään ei estänyt Yleisradiota

murskaamasta myyttejä, pehmentämästä jäykistyneitä käyttäytymiskaa-voja ja kitkemästä juurtuneita ennakkoluuloja (Repo ym. 1967, 64).

Tuomalla esiin heikkojen poikkeavien vähemmistöryhmien, kuten ”irtolaisten, puolukkojen, mielisairaiden [---] pasifistien, homoseksualistien” (emt., 72), mielipiteitä ja toivomuksia Yleisradio voisi näin lisätä väestön enemmistön tietoja omasta maastaan.

Pietilä katsookin, että Revon aika poikkesi edeltäjästään siinä, että ”yhteiskuntajärjestelmää kriittisesti tarkasteleva” samoin kuin ”työväenhenkinen” ohjelmisto lisääntyi samalla, kun otettiin tarkastelun kohteeksi ”eräitä aiemmin ’tabuina’ olleita asioita” (s. 156). Tiedonvälitysnäkemystään PTS-toimikunta tuki näkemyksellä Yleisradion eettisestä tehtävästä: radion ja television avulla oli demokratisoitava ja kansainvälistettävä Suomea, lisättävä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja saatava suomalaiset ymmärtämään kaikkien maapallon kansojen kohtalonyhteys. Esteettisiä keinoja toimikunta, jonka jäsenen Yrjö Ahmavaaran (1969a, 21–30; ks. Malmberg 2020b, 406) kynän jälki näkyy selvänä mietinnöissä, haki Bertolt Brechtin eepin teatterin ideoista. Radion ja television tuli olla ohjelmatoiminnassaan kokeellisia ja etsiä uusia, yleisöä aktivoivia ilmaisumuotoja sen sijaan, että pitäydyttiin vanhassa ja vakiintuneessa. Pelkästään ajan tappamiseen tähtäävän viihteen, varsinkin ulkomaisen sarjafilmiaineiston osuutta tuli ”tuntuvasti” karsia (Stormbom 1968, 82).

Yleisradiofilosofista pohdintaa, siis radio- ja televisiotoiminnan luonteen ja tehtävien teoreettista tarkastelua, toimikunta täydensi empiirisillä haastattelututkimuksilla, joita Yleisradio rahoitti vuodesta 1965 alkaen. Niillä haluttiin saada tietoa ensinnäkin ihmisten radion ja television seuraamiseen käyttämästä ajasta sekä sen sijoittumisesta heidän vuorokausiryhtiinsä (ks. esim. Nurminen 1969). Näin saatujen tulosten tehtävänä oli auttaa ohjelmien parempaa keskinäistä koordinoitua.¹ Toisena tutkimusaiheena oli se, mitä mielikuvia eri mediat (sanomalehti, radio ja televisio) herättivät ihmisissä ja minkälaisia käyttötarpeita he niillä näkivät olevan (ks. myös Nordenstreng 1969a; Pietilä 1969). Edellisen tutkimuslinjan yleistuloksena oli, että päivärytmi enemmän kuin ohjelmien sisältö ratkaisi sen, mitä Yleisradion ohjelmia seurattiin. Jälkimmäinen tarkastelukulma taas tuotti yleistyksen, että vaikka viestintävälineiden kesken vallitsikin yksittäisiä eroja mielikuvien ja käyttöfunktioiden osalta, niiden yhteisenä nimittäjänä oli ”kaiken tiedotustoiminnan tärkein käynnissä pitäjä” (Stormbom 1968, 23). Se on ihmisten halu olla kosketuksissa ympäristöönsä. Juuri tämän tarpeen, yhteisön kiinteyden ja turvallisuuden tunteen ylläpitämisen tarpeen, tyydyttämiseen soveltuivat radio ja televisio. Näin empiirinen sosiaalitutkimus, *mass communication research*, antoi tukea yleisradiofilosofisille mietteille yleisradiotoiminnan keskeisestä asemasta 1960-luvun muutoksen Suomessa. Kyse ei ollut pelkästään valtakunnan henkisestä modernisoinnista, kasvatuksesta avarakatseisuuteen ja mielipide-erojen hyväksymiseen. Samalla kyse oli myös suomalaisen yhteiskunnan kiinteyden turvaamisesta, eri väestöryhmien – kuten suomen- ja ruotsinkielisten – lähentämisestä toisiinsa yleistelevision avulla. Kuten Pietilän työ osoittaa, kumpikaan näistä tavoitteista ei toteutunut.

Pietilän tutkimuksen lähtökohtana on Yleisradioon kohdistuneiden mielipiteiden kielteistyminen Revon pääjohtajakaudella. Tämä kävi ilmi kasvaneesta lehtikirjoittelusta ja sen jyrkentyneestä sävystä – julkisen hyökkäyksen Yleisradiota vastaan katsottiin jopa ratkaiseen vuoden 1970 eduskuntavaalit, joissa niin kutsuttu kansanrintamahallitus koki suur tappion (näyttönä sen puolesta, että väite ei pidä paikkansa, ks. Suhonen 1971, 16–20). Ennen Reporadiota 60-luvun alkupuolella sekä porvarillinen että vasemmistolainen lehdistö olivat olleet yhtä kielteisiä suhteessaan Yleisradioon, joskin ainoastaan vasemmistolehdistö oli syyttänyt laitosta puolueellisuudesta. Vuosikymmenen loppupuolella taas porvarilehdistö oli tullut vasemmistolehtiä kielteisemmäksi, ja nyt syytökset Yleisradion poliittisuudesta juontuivat ensi sijassa sen piiristä. Pietilän tehtävänä on selittää lehdistökirjoittelun sävyn muutoksen vaikutus mielipiteisiin, joita suomalaiset Yleisradion ohjelmapolitiikasta muodostivat. Ajatus ei ollut uusi, sen olivat jo esittäneet

muutkin PTS-tutkijat (Ahlfors ym. 1970; vrt. myös Pietilä 1970a). Pietilän tehtävänä on varsinaisesti systemoida saatuja tutkimustuloksia ja löytää niitä selittävä teoria. Menettely noudattaa seuraavassa mielessä empiiris-sosiaalisen kausaalitutkimuksen peruslogiikkaa.

Pietilän lähtökohtana on kolme tekijää, jotka ovat voineet vaikuttaa ihmisten Yleisradiota koskeviin käsityksiin: 1) itse radio- ja televisio-ohjelmat, 2) ohjelmia käsitelleet lehtikirjoitukset ja 3) jokin kolmas tekijä, joka on säädellyt kahden edellisen vaikutusta. Kyse on siis empiirisen kausaalitutkimuksen perusasetelmasta, jossa tutkimuksen kohteena on kaksi muuttujaa ja tehtävänä täsmentää niiden syy–seuraussuhde kolmannen, niin kutsutun testimuuttujan avulla (elaboraatioksi kutsutun menettelyn logiikasta lähemmin ks. Lazarsfeld 1955 [1946]). Työn perushypoteesina on, että Yleisradiota koskenut lehtikirjoittelu on vaikuttanut ihmisten mielipiteisiin sen mukaan, mitä mielipidesuuntaa edustavia lehtiä he ovat lukeneet – siis että yhtäältä porvarillisia ja toisaalta vasemmistolaisia lehtiä lukeneiden ihmisten mielipiteet ovat muuttuneet lukemiensa lehtien kannan mukaisiksi. Työn tuloksena on kuitenkin se, että lehdistökirjoittelua tärkeämpi vaikuttava tekijä on ihmisten poliittis-ideologinen maailmankuva. Lehdistökirjoittelu ainoastaan ikään kuin aktivoi sen soveltamista vastaanotetun informaation omaksumiseen. Poliittisesti oikealla olleiden lukijoiden kohdalla aktivoituminen on tapahtunut helpommin kuin poliittisesti vasemmalla olleiden kohdalla, koska Yleisradio PTS-toimikunnan tavoitteiden mukaisesti pyrki ravistelemaan nimenomaan vakiintuneita, lähinnä porvarillisina pidettäviä ajatuksia. Tarkastelen seuraavassa astetta yksityiskohtaisemmin siirtymää hypoteesista tutkimustulokseen.

Pietilän työ on malliesimerkki medioiden vaikutustutkimuksesta, joka soveltaa empiiris-analyttiselle sosiaalitutkimukselle ominaisia menettelytapoja (vaikutustutkimuksen ei-teknisenä yleisesityksenä ks. Jäckel, Fröhlich ja Röder 2019 [2012]). Tällä tarkoitan sitä, että tekijä käy läpi niin 1) vaikutuksen käsitettä, 2) kausaalipäätelyn metodiperiaatteita kuin 3) laajempaa teoreettista kysymystä kausaalipäätelyn ja yhteiskuntatutkimuksen suhteesta.

1) Pietilän lähtökohta poikkeaa tavallisesta. Sen sijaan, että tekijä käsittelee yleisradio-ohjelmien vaikutusta vastaanottajiin, hän käsittelee ohjelmia koskevan lehtikirjoittelun vaikutusta ohjelmiin suhtautumiseen. Mehän emme tiedä, mitä mieltä ihmiset olisivat olleet Reporadiosta, jollei siitä olisi käyty vilkasta julkista keskustelua. Pietilä kysyy siis sitä, missä määrin julkisuuden yksi puoli (lehdistökirjoittelu) vaikuttaa toista puolta (radio- ja televisio-ohjelmia) koskeviin käsityksiin. Tehtävää varten hän tarvitsee vaikutuksen käsitteen, joka tekee eron medioiden suoran ja välillisen vaikutuksen välillä (mediavaikutuksen tyypeistä ks. Lazarsfeld 1948, 249–269; Jäckel, Fröhlich ja Röder 2019 [2012], 6–19). Pietilän käsitteenmuodostuksen lähtökohtana on Ahmavaaralta (1969a, 21–30 ja 147–159) tuttu ajatus yksilön maailmankuvasta informaation omaksumista välittävänä tekijänä. Yksilö ei ole tyhjä taulu, johon ulkoiset ärsykkeet painavat suoraan jälkensä. Sen sijaan yksilön maailmankuva, siihen kuuluvine tiedollisine ja normatiivisine uskomuksineen, suodattaa ulkoa tulevaa informaatiota. Tämän pohjalta Pietilä erottaa medioiden virittävän ja ohjaavan vaikutuksen.

Joukkotiedotus vaikuttaa virittävästi silloin, kun se kohdistaa yksilön huomion asioihin, jotka eivät muuten tulisi hänen näkökenttäänsä. Tällöin joukkotiedotus ei varsinaisesti ohjaa yksilön mielipiteenmuodostusta, ainoastaan tarjoaa sille kimmokkeita. Ideana on siis se, että jollei yksilö saisi jotain aihetta koskevaa virikettä ulkopuoleltaan, hän ei edes osaisi ajatella koko asiaa. Joukkotiedotuksen ohjaavasta vaikutuksesta taas

on kyse silloin, kun mediatarjonta saa ihmisen muuttamaan käsityksiään aiemmasta. Tämä voi tapahtua kahdella tapaa, yksilön maailmankuvasta riippumatta tai sen asettamisissa puitteissa. Edellistä vaikutustapaa Pietilä kutsuu luovaksi ja jälkimmäistä suuntaavaksi. Joukkotiedotus vaikuttaa luovasti silloin, kun se saa yksilön Ahmavaaran (1969a) kielellä spontaanisti muuttamaan maailmankuvaansa. Ohjaavista vaikutuksista voidaan sen sijaan puhua silloin, kun joukkotiedotus muuttaa yksilön käsityksiä mutta ainoastaan niiden kehysten rajoissa, jotka hänen maailmankuvansa asettaa. Pietilän tutkimuksen hypoteesina on, että Yleisradion ohjelmia koskenut kirjoittelu vaikutti ohjaavasti. Tutkimuksensa kuluessa hän kuitenkin huomasi, että alun alkaen myös virittävä vaikutustapa olisi tullut ottaa huomioon. Koska näin ei ollut tapahtunut jo hypoteesin asettamisen ja tutkimusaineiston keräämisen vaiheessa, Pietilä saattaa esittää ainoastaan jälkikäteisen olettamuksen lehdistökirjoittelun virittävästä vaikutuksesta. Tutkimus poikkeaa muutenkin siitä, miten oppikirjojen mukaan kausaalisuhteita selitettäessä tulisi ankarasti ottaen menetellä. Syy tähän on ymmärrettävä.

2) Oppikirjanomaisen kausaaliajattelun mukaan on edellytettävä kolmen ehdon täyttyminen, kun tehtävänä on selittää lehdistökirjoittelun vaikutusta Yleisradion ohjelmia koskeviin mielipiteisiin (ks. esim. Eskola 1967, 301–312; Toivonen 1999, 194–206). Ensinnäkin lehdistökirjoittelun ja mielipiteenmuodostuksen sisällön tulee vastata toisiinsa, niin että edellisen muuttuessa muuttuu jälkimmäinen. Toiseksi tulee lehdistökirjoittelun muutoksen edeltää ajallisesti mielipiteenmuodostuksen muutosta. Kolmanneksi mikään muu kolmas tekijä ei ole saanut aiheuttaa havaittua vastaavuutta lehdistökirjoittelun ja mielipiteenmuodostuksen välillä. Jotta Pietilä olisi voinut täyttää kaikki vaaditut ehdot, hänellä olisi pitänyt olla luotettavaa tietoa sekä vuosien 1965–1969 lehdistökirjoittelusta ja ihmisten mielipiteistä (ensimmäinen ja toinen ehto) että siitä, ettei mikään muu tekijä kuin lehdistökirjoittelu ole tuottanut ensimmäisen ehdon edellyttämää vastaavuutta (kolmas ehto). Pietilä aloitti työnsä tekemisen kuitenkin vasta, kun Reporadio oli noussut tasavallassa yleiseksi puheenaiheeksi. Näin hänen käytössään ei ole ollut tutkimusasetelmansa kannalta systemaattista tietoa suomalaisten Yleisradiota koskevista mielipiteistä ennen lehdistökeskustelua, ja muutenkin hän on joutunut keksimään ratkaisuja käytössään olleen aineiston puutteiden paikkaamiseksi. Yksi näistä ratkaisuista on vaikuttanut koko hänen työnsä tutkimusstrategiaan.

Pietilä on voinut tukeutua hyvin puutteellisiin tietoihin siitä, mistä lehdistä ihmiset ovat vuosina 1965–1969 lukeneet Yleisradion ohjelmia koskeneita kirjoituksia. Puuttuvat yksilötason tiedot hän on korvannut aluetason tiedoilla nojautuen siihen, mitä on tiedetty Suomen alueittain jakautuneesta lehdistörakenteesta (ks. myös Tiihonen 1969). Toisin sanoen hän on päätellyt Suomen lehdistön levikkialueittaisesta jakautumasta sen, millaista Yleisradio-kirjoittelua kullakin alueella asuneet ihmiset ryhmänä ovat saaneet luettavakseen, ei kysymällä ihmisiltä itseltään, mitä lehtiä he ovat lukeneet. Näin työ tekijän ominkin sanoin muistuttaa kontekstuaali- tai ekologista analyysiä. Siinä yksilöitä koskevia päätelmiä tehdään ainoastaan välillisesti, sitä ryhmää tai kollektiivia koskevien tietojen nojalla, johon yksilöt kuuluvat (Lazarsfeld ja Menzel 1961). Se missä määrin tämä on metodologisesti luvallista, puhututti yhteiskuntatieteilijöitä Pietilän työn valmistumisen aikaan (ks. Allardt 1969; Valkonen 1969). Pietilän kannalta menettely on kuitenkin ollut ainoa, jonka avulla hän on voinut toteuttaa kausaalianalyysinsä. Vähentääkseen menettelynsä epävarmuutta Pietilä on joka tapauksessa kontrolloinut aluetason tietoja yhdellä haastatteluaineistolla, jossa on suoraan kysytty ihmisten sanomalehdenluketavoista.

Sanotusta käy ilmi, että tutkimustyyppinä Pietilän työ edustaa sekundaarianalyysiä, siis toisiin kuin tekijän omiin tarkoituksiinsa kokoamien tietojen hyväksikäyttöä. Pietilän keskeinen tutkimusaineisto koostuu kolmesta osasta. Ensimmäisen muodostaa Yleisradion ohjelmia koskenut lehdistökirjoittelu, joita työssä tarkemmin määritellyin kriteerein otettiin sisällön erittelyn kohteeksi 814 kappaletta. Ne Pietilä apunaan Juha Kytömäki on saanut Yleisradion leikearkistosta. Toisen muodostavat Yleisradion vuosina 1968, 1969 ja 1970 suorittamat yleisöhaastattelut, joita yhtiön tutkimusosasto oli alkanut suorittaa kuusikymmenluvun puolivälissä (ks. Nordenstreng 1965; 1967; Pietilä 2000; Ruohomaa 2011, 68–70). Kolmantena aineistona ovat tiedot Suomen lehdistön markkina-aluekohtaisesta levikistä. Jo valmiin, siis Pietilän hankkeesta riippumatta kootun havaintoaineiston hallitsevuus tarkoittaa sitä, että työ on luonteeltaan teoreettinen. Pietilä kutsuukin menettelyään ”teoreettisella tasolla tehdyiksi kausaalisiksi tulkinnoiksi” (s. 176), ei kausaalisiksi päätelmiksi. Toisin sanoen kyse ei ole empiirisen sosiaalitutkimuksen eli mediatutkimuksen *mass communication research* -perinteen edellyttämästä standardimenettelystä. Sen mukaanhan ensin teoriasta johdetaan tutkimushypoteesi. Sitten kerätään systemaattista havaintoaineistoa, jonka avulla hypoteesia testataan tilastollisesti laskemalla riippumattoman muuttujan (tässä: lehdistökirjoittelun) ja riippuvan muuttujan (mielipiteenmuodostuksen) saamien arvojen jakaumia. Koska riippumattoman ja riippuvan muuttujan keskinäisen vaihtelun toteaminen nojaa induktiiviseen päättelyyn eli on ainoastaan todennäköistä, ei välttämätöntä kuten deduktiivisen päättelyn kohdalla, tulee vaihtelua lopuksi täsmentää testimuuttujilla – siis muuttujilla, joiden avulla testataan riippumattoman ja riippuvan muuttujan suhteen voimakkuutta. Tämä osa, todetun riippuvuuden spesifointi tai elaborointi, muodostaa Pietilän työn tutkimuksellisesti monimutkaisimman osan, ainakin henkilön kannalta, joka ei ole hallitse tilastollisen päättelyn hienouksia. Väitöskirjan vastaväittäjä Seppo Randell (1971, 5) toteaa lausunnossaan Pietilän selvinneen ”aineistostaan analyysitaidolla, joka hipoo täydellisyyttä”.²

Lähtökohdiltaan tilastollinen spesifikaatio tai elaboraatio tarkoittaa siis sitä, että tutkitaan yhden asian vaikutusta toiseen asiaan joidenkin kolmansien tekijöiden avulla (kausaalipäättelyn logiikka ei periaatteessa muutu, vaikka muuttujia olisi enemmän kuin kolme; Lazarsfeld 1955 [1946]), 130). Pietilän tapauksessa tärkein kolmas tekijäryhmä, joka selittää Yleisradio-kirjoittelun vaikutusta ihmisten mielipiteenmuodostukseen, on luonteeltaan maailmankuvallinen. Se koostuu niistä tiedollisista uskomuksista ja normatiivisista arvostuksista, joiden varassa yksilöt ja ryhmät muodostavat todellisuutta koskevat mielipiteensä (vrt. Ahmavaara 1969a, joka on vaikuttanut Pietilän käsittelytapaan). Nimenomaan maailmankuvan poliittis-ideologinen puoli osoittautuu analyysin tuloksena tärkeäksi. Osoitettuaan ensin, että lehdistökirjoittelu edelsi Yleisradiota koskevissa mielipiteissä ilmennyttä muutosta eikä päinvastoin (kausaalisuhteen olemassaolon ensimmäinen ehto), osoittaa Pietilä toiseksi, että ihmisten poliittinen kanta on selvästi säädellyt lehtikirjoittelun vaikutusta. Vaikutus on kuitenkin vaihdellut poliittisen spektrin eri päissä, niin että jo pieni määrä luettua kirjoittelua on vaikuttanut oikeistoa kannattaneisiin, kun taas vasemmistoa kannattaneiden keskuudessa vastaavan tuloksen aikaansaaminen on edellyttänyt tutustumista runsaaseen kirjoitteluun. Siis oikeistoa kannattaneilla on ollut jo mielessään eräänlainen valmis reaktiokaava, joka vasemmistoa kannattaneilta on puuttunut. Tämä mentaalinen kaava tai maailmankuva taas saisi Pietilän mukaan selityksensä porvarillisen hegemonian teoriasta.

Koska Reporadion ”myyttien murskaaminen” kohdistui sitä samaa ”kodin, uskonnon ja isänmaan” Suomi-kuvaa vastaan, josta vuosikymmenen ensipuoliskon kirjasodisakin oli kyse (Tarkka 1966; Malmberg 2020a), on sen ohjelmapolitiikkaa koskenut kirjoittelu luonnollisesti pistänyt ensiksi porvarillisten piirien silmään. Poliittisesti vastakkaisessa leirissä asialla ei ole ollut samaa painoarvoa, koska sen näkemykset eivät ole olleet yhtä uhattuina. Ahmavaaran, PTS-toimikunnan ja Reporadion tavoitteiden kannalta tämä on negatiivinen ja hälyttävä tulos: osoittautuu, että medioiden avulla tapahtuva yritys muuttaa käsityksiä maailmasta kilpistyy ihmisten jo omaksumien arvojen ja asenteiden suojamuuriin. Suojamuuri tai ”uskottavuusmuuri”, kuten Ahmavaara (1969a, 155) sitä kutsuu, tarkoittaa samalla sitä, että tietyillä arvoilla ja asenteilla on yhteiskunnassa hegemoninen asema, joka toimii mediavalistusta vastaan. 1600-luvun valistus kohdistui skolastiikkaa ja 1700–1800-luvun valistus kirkkoa ja sen levittämiä ennakkoluuloja vastaan yleensä. Voidaan sanoa, että 1900-luvulla joukkotiedotus otti kirkon paikan ”yhteiskunnallisen tiedostamisen manipulaatiokoneistona” (emt., 171–172; Ahmavaara 1970). Siksi eräänlainen ”mediavalistuksen dialektiikka” johti Veikko Pietilän marxismiin.

3) Pietilän työn tapaisen tilastollis-kausaalisen tutkimuksen perusongelma koskee matemaattisten suureiden tulkintaa. Jo viisikymmenluvun mediatutkimusta harjoittavat sosiologimme korostivat eroa, joka vallitsee muuttujien välisen tilastollisen ja asiallisen riippuvuuden välillä (Allardt ym. 1958, 217–218; ks. Malmberg 2019, 249). Tutkimuksessaan yhteiskuntatieteiden kyberneettisestä metodologiasta käsittelee Ahmavaara samaa asiaa tekemällä eron vahvan ja heikon kausaalisuuden välillä. Jälkimmäisestä on kyse silloin, kun ”[m]ahdollinen syy ei [---] ole korvaamaton: se voidaan kenties korvata jollakin toisella syyllä seurauksen ollessa silti sama” (Ahmavaara 1969b, 282). Pietilän tutkielmassa on tyypillisesti kyse heikosta kausaalisuudesta. Tekijä korostaa useaan otteeseen menettelynsä hypoteettisuutta – siis sitä, että toisilla lähtöoletuksilla voitaisiin päätyä myös poikkeaviin tuloksiin. Viimekätisinä kriteereinä sille, että Pietilä pitää kiinni johtopäätöksistään, toimii lähinnä kaksi seikkaa: se, että tekijä kontrolloi tekemiään yleistyksiä monin käsitteellisin ja empiiriselle sosiaalitutkimukselle ominaisin keinoin, ja se, että ”vastakkaisuuntaisen evidenssin” puuttuessa ”on järkevää lähteä [lehdistökirjoittelun vaikutuksesta]” (s. 162).

Näin tullaan Pietilän työn keskeiseen yhteiskunta- ja mediateoreettiseen tulokseen, kontekstuaalis-ekologisen analyysitason eli porvarillisen hegemonian oletuksen selittävyyteen. Kuinka uskottava se on? Keskustelussa, jota ekologisen tutkimustavan ongelmista Pietilän työn valmistumisen aikaan käytiin, korosti Erik Allardt (1969) kaikkien empiiriselle sosiaalitutkimukselle ominaisten menettelytapojen spekulatiivista tai hypoteettista luonnetta. Jos vaadimme näiltä menettelytavoilta liikaa lopullisuutta, siis ehdotonta toteennäyttämistä, mitä ne eivät kykenekään koskaan takaamaan, rajoitamme mahdollisuuksiamme esittää hedelmällisiä hypoteeseja. Se taas, mitä hypoteeseja pidämme hedelmällisinä, riippuu siitä, mitkä selityspenusteet yhteiskunnallisen kokemuksemme nojalla kulloinkin näyttävät meistä uskottavilta (vrt. Ahmavaara 1969b, 173–179). Kun 1970-luvulle tullessa oli Reporadion ”tuhon” (Hemánus 1972) oloissa muotoiltava mediavalistuksen ohjelma ajan vaatimuksia vastaavaksi, oli selityksissä järkevää eli rationaalista lähteä yhteiskuntarakenteesta ja erityisesti sen taloudellisesta perustasta. Marxilainen makroyhteiskunnallinen mediateoria vaikutti nyt hedelmälliseltä, koska se tuntui parhaiten selittävän muiden psykologisten ja sosiologisten selitystapo-

jen jättämän aukon. 1970-luvulla siitä muodostuikin mediavalistuksen keskeinen teoreettinen viitekehys, joka ilmeni vallitsevan porvarillis-kapitalistisen mediajärjestelmän ideologiakritiikkinä.

Pietilän ja 1970-luvun marxilaisen mediatutkimuksen ratkaisua voi havainnollistaa ottamalla vertailukohtaksi Osmo A. Wiion työn *Yleisradio ja yleisö* (1971; Wiio ks. Malmberg 2020b). Se on yksi monista, jotka Reporadion nostattama häly synnytti. Suurin osa tutkimuksista suoritettiin Yleisradion rahoituksella, lisäksi aiheesta syntyi Pietilän väitöskirjan ohella muita opinnäytteitä kuten Tapio Variksen (1971) lisensiaatintutkimus. Pietilän työstä poiketen Wiion tutkimus edustaa poliittis-metodologista toista laittaa, sitä mitä aikanaan kutsuttiin porvarilliseksi tieteeksi (esim. Seiffert 1971). Kyse on epähistoriallisen ja historiallisen tutkimustyyppien erosta. Ero käy selväksi, kun katsotaan, millä tavoin Wiio ja Pietilä selittävät Yleisradion informatiivisen ohjelmapolitiikan nostattamia yleisöreaktioita. Se, että Wiio keskittyy ohjelmien ja Pietilä lehdistökirjoittelun vaikutukseen, on tässä sivuseikka.

Wiion lähtökohta on siinä mielessä epähistoriallinen, että hän selittää ihmisten mediakäyttäytymistä tarpeilla. Lähtökohdan mukaan ihmiset ovat kaikkina aikoina samantaisia, koska heidän tarpeensa ovat lajityypillisiä. Tarpeiden määrä ei vähene eikä lisäännä, joskin niiden tyydyttämisellä on tietty hierarkkinen järjestys. Ensin pitää tyydyttää alempia, elonjäämisen kannalta välttämättömiä tarpeita, jotta tilaa jää korkeampien, sosiaalisten ja henkisten tarpeiden tyydytykselle (Wiio käyttää hieman toisia termejä, mutta idea on sama). Siirryttäessä yhteiskuntatyyppistä toiseen, esiteollisesta teolliseen ja siitä jälkiteolliseen, siirtyy myös tarpeentyydytyksen paino tarvehierarkian alemmilta askelmilta ylemmille. Tulkittessaan haastattelututkimuksensa tuloksia Wiio (1971, 111–112) päätyykin katsomaan, että ”yleisön valtaosa etsii ohjelmista [...] sellaista sosiaalisten tarpeiden tyydytystä, jota haettaisiin sosiaalisesta kanssakäymisestä” – siis että radio ja televisio ovat Wiioa ennen kaikkea sosiaalisia medioita, vaikka ilmaisu sittemmin onkin varattu koskemaan ainoastaan verkkomedioita. Tämän yleisen tarpeentyydytyksen vuoksi Wiio ei löydä yleisöreaktioista mitään tärkeää eroa oikeistolaisten ja vasemmistolaisten suhtautumisen välillä. Pietilä taas kuvattuun tapaan löytää, koska hänen selityksensä on historiallis-yhteiskunnallinen. Reporadiota koskenut lehdistökeskustelu osoitti hänelle, että yhteiskunnallinen mielipiteenmuodostus tapahtuu porvarillisen hegemonian sille asettamissa uomissa. Siksi oli johdonmukaista keskittyä seuraavaksi porvarillisen yhteiskunnan teoriaan eli marxismiin.

Veikko Pietilä (1941–2009) kuului siihen mediatutkijoiden sukupolveen, joka sai ensikosketuksensa alaan Reporadion rahoittamissa tutkimushankkeissa (esim. Pietilä 1968; 1970b). Ennen tutkijanuraansa hän hankki nimeä sodanjälkeisen modernin runoutemme edustajana. Ystävänsä Kari Aronpuron tavoin Pietilä menestyi ensin Tampereen kaupunginkirjaston vuotuisissa runo- ja novellikilpailuissa (Varpio 1975, 89) ja julkaisi sitten kaksi runokokoelmaa, joiden tekijää aikalaisarvostelu vertasi Väinö Kirstinään (Hosiaisuusluoma 1996, 150). Yleisradion tutkimushankkeisiin Pietilä osallistui Tampereen yliopistossa, joka myös säilyi hänen kotiyliopistonaan koko tutkijanuransa ajan. Tiedotusopin apulaisprofessorina Pietilä toimi 1975–1997 ja professorina vuodesta 1998 lähtien (henkilötiedoista ks. Tampereen yliopisto 2004). Pietilän kiinnostuksesta ja perehtyneisyydestä tieteenfilosofiaan ja metodologiaan kielii se, että hän hoiti yliopiston tutkimuslaitoksen yhteiskuntatieteiden metodologian professorin virkaa virkaatekevänä 1974–1977 ja 1979–1980 – hän oli heti maisteriksi tultuaan aloittanut vuonna 1965 yliopistossa metodiopetuksen antamisen. Tieteenteoreettinen harrastus tuotti useamman

työn (ks. erit. Pietilä 1980; 1983), joiden pohjalta hän laati myös esityksen mediatutkimuksen metodologisista vaihtoehdoista (Pietilä 1982; tarkastelen Pietilän mediatutkimuksen metodologiaa, tieteenfilosofiaa ja -historiaa käsitteleviä töitä kirjoitussarjan myöhemmässä osassa). Ei tule varmaan paljoa liioitelleeksi, jos sanoo, että suomalaisten mediatutkijoiden joukossa Pietilä on *primus inter pares*, ensimmäinen vertaistensa joukossa – ainakin jos mittapuuna käytetään tuotannon monipuolisuutta ja yleistasoja. Hänen viidelle vuosikymmenelle, 1960-luvulta 2000-luvulle, ulottunut tieteellinen julkaisu-toimintansa oli siksi laaja ja painokas (Pietilän tuotannon bibliografia löytyy lähteestä Pietilä ja julkisuuspiiri 2010, 505–525).

Pietilä aloitti 1960-luvulla *mass communication researchistä* hyödyntäen tutkimussuunnan klassikkojen ideoita. Näitä olivat näkemys medioiden käyttötarpeista (vrt. Berelson 1949; Pietilä 1968; 1969b; 1974a) samoin kuin määrällisen sisällön erittelyn metodiikka (Berelson 1952; Pietilä 1973). Tutkimussuunnan suurta kokoavaa kysymystä medioiden vaikutuksista (Klapper 1960) Pietilä käsitteli *Lehdistökirjoittelu ja mielipiteenmuodostus* -tutkimuksen lisäksi pienemmissä töissä (Pietilä 1974b; 1977a). Viihtymättömyys tilastollisen päättelyn parissa johti Pietilän seuraavaksi marxismiin, josta muodostui hänen uusi suuri inspiraation lähteensä (tekijän pohdintoja siirtymän syistä ks. Pietilä 1988, 42–45). Kausi jäi mediatutkimuksen kannalta tuotoksiltaan edeltäjänsä niukemmaksi (ks. erit. Pietilä 1977b), epäilemättä siksi, että yhteiskuntatieteiden yleiset tieteenfilosofiset ja metodologiset kysymykset veivät hänen huomiotaan. Vielä 1980-luvun puolivälissä Pietilä (1985) kehitteli ajatuksia marxilaisesta kulttuurintutkimuksesta, mutta sitten marxismikin jäi pois kuvioista. Uuden kiintopisteen Pietilä löysi diskurssi-analyttisestä sisällön erittelystä, joka samalla palautti hänet runokokoelmiensa aikaisiin pohdintoihin kielen luonteesta ja eri käyttötavoista (vrt. Pietilä 1964; 1988b). Tuloksena oli uutisjournalismin analyysyjä (Pietilä 1992; 1995). Tutkijanuransa viimeisessä vaiheessa Pietilä (esim. 2001; 2002; 2010 [2000]) palasi väitöskirjansa kohteeseen, julkiseen mediakeskusteluun, mutta tällä kertaa uutta ajankohtaisuutta saaneen julkisuus-teoreettisen ajattelun avulla.

Pietilä ei ehtinyt kokea 2010-luvun jälkipuoliskon ja 2020-luvun alun mediamaise-
maa, joka on tehnyt hänen väitöskirjansa ja yleensäkin 1970-luvun mediavalistuksen kysymyksenasettelun uudelleen ajankohtaiseksi. Kyse on kasvaneesta kiinnostuksesta vaikutuksiin, joita viestimillä on yhtä hyvin demokratian toimivuuteen (Sunstein 2017) kuin laajemminkin yhteiskunnalliseen järjestykseen ja sosiaalisiin suhteisiin (Couldry ja Hepp 2017). 1980- ja 1990-luvun kulttuurintutkimukselle ominainen ajatus aktiivisesta vastaanottajasta, joka tulkitsee sanomia mielensä mukaan, ei rohkaissut tutkijoita etsimään medialähtöisiä kausaalisuhteita (ks. esim. Fiske 1987). Tilanne muuttui 2010-luvulle tultaessa, kun verkkoviestintä otettiin yhä laajemmin taloudellisen, poliittisen ja kulttuurisen vaikuttamisen palvelukseen. Nyt 1970-luvun mediavalistuksen ongelmanasettelu tuntuu jälleen tuoreelta niillä kahdella tavalla, jotka Pietilän *Lehdistökirjoittelu ja mielipiteenmuodostus* -työssä erityisesti painottuvat (ks. myös Pietilä 1977a, 128–129 ja 139–141). Ensimmäisen mukaan tiedonvälityksen vaikutusten tutkimuksen on keskityttävä sanomavirtoihin, ei yksittäisten sanomiin. Toisen mukaan medioiden tärkein tiedollinen vaikutus on virittävä piillen siinä, mitä asioita nostetaan julkisen huomion kohteeksi. Molemmat ovat keinoja, joilla yhteiskunnallinen hegemonia eli henkinen ylivalta toimii. Tämän ylivalan mekanismien, indoktrinaation (Hemánus 1973) ja tajuntateollisuuden (Nordenstreng 1974), tutkimus muodosti mediavalistuksen tutkimusohjelman seuraavan kysymyksen.

Kirjallisuus

- Ahlfors, Bo, Juha Kytömäki, Kaarle Nordenstreng, Anna-Marja Nurminen, Max Rand ja Keijo Savolainen. 1970. Lehdistö, yleisradio ja ”yleinen mielipide”: katsaus sanomalehdistön rakenteeseen, Yleisradiota koskevaan lehdistökirjoitteluun sekä yleisön käsityksiin radiosta ja televisiosta 1965–1970. Helsinki: Yleisradio, PTS-elin.
- Ahmavaara, Yrjö. 1969a. *Informaatio: tutkimus tiedotuksen logiikasta*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Ahmavaara, Yrjö. 1969b. *Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia: positivismin kritiikki*. Helsinki: Tammi.
- Ahmavaara, Yrjö. 1970. ”Joukkotiedotusvälineiden merkitys arvojen ja asenteiden muodostamisessa.” *Hämeen Yhteistyö* 31.12.1970, 4.
- Alapuro, Risto. 1987. ”De intellektuella, staten och nationen.” *Historisk Tidskrift för Finland* 72 (3): 457–479.
- Allardt, Erik, Pentti Jartti, Faina Jyrkilä ja Yrjö Littunen. 1958. *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*. Porvoo: WSOY.
- Allardt, Erik. 1964. *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine*. Porvoo: WSOY.
- Allardt, Erik. 1969. ”Aggregate Analysis: The Problem of Its Informative Value.” Teoksessa *Quantitative Ecological Analysis in the Social Sciences*, toimittaneet Dogan, Mattei ja Stein Rokkan, 41–51. Cambridge, Mass.; London: M.I.T. Press.
- Berelson, Bernard. 1949. ”What ”Missing the Newspaper” Means.” Teoksessa *Communications Research, 1948–1949*, toimittaneet Paul F. Lazarsfeld ja Frank N. Stanton, 73–108. New York: Harper & Brothers.
- Berelson, Bernard. 1952. *Content Analysis in Communication Research*. New York: Free Press.
- Couldry, Nick ja Andreas Hepp. 2017. *The Mediated Construction of Reality*. Cambridge: Polity.
- Dimbath, Oliver. 2016. *Soziologische Zeitdiagnostik: Generationen – Gesellschaft – Prozess*. Paderborn: Wilhelm Fink.
- Eskola, Antti. 1967. *Sosiologian tutkimusmenetelmät 2*. Porvoo: WSOY.
- Fiske, John. 1987. *Television Culture*. London: Methuen.
- Foucault, Michel. 1984. ”Un cours inédit [Qu’est-ce que les Lumières?].” *Magazine littéraire* 207: 35–39.
- Hellman, Heikki. 1988. *Uustelevisiion aika? Yleisradiotoiminnan edellytykset television rakennemuutoksessa*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Hemánus, Pertti. 1972. *Reporadion nousu ja tuho*. Helsinki: Otava.
- Hemánus, Pertti. 1973. *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*. Helsinki: Otava.
- Jäckel, Michael, Gerrit Fröhlich ja Daniel Röder. 2019 [2012]. *Medienwirkungen kompakt: Einführung in ein dynamisches Forschungsfeld*. Toinen, muutettu ja ajanmukaistettu painos. Wiesbaden: Springer VS. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-24817-8>.
- Hosiailuoma, Yrjö. 1996. *Tähdet lähellä, kengässä lunta: Väinö Kirstinän öitä ja päiviä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kettunen, Pauli. 1987. ”Vuoden 1906 Suomi, vuoden 1918 Suomi, Nyky-Suomi.” Teoksessa *Kansa liikkeessä*, toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius, 284–287. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Klapper, Joseph T. 1960. *The Effects of Mass Communication*. New York: Free Press.
- Lazarsfeld, Paul F. 1948. ”Communication Research and the Social Psychologist.” Teoksessa *Current Trends in Social Psychology*, toimittaneet Wayne Dennis ym., 218–273. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Lazarsfeld, Paul F. 1955 [1946]. ”Interpretation of Statistical Relations as a Research Operation.” *The Language of Social Research: A Reader in the Methodology of Social Research*, toimittaneet Paul F. Lazarsfeld ja Morris Rosenberg, 115–125. Glencoe, Illinois: Free Press.

- Lazarsfeld, Paul F. ja Herbert Menzel. 1961. "On the Relation between Individual and Collective Properties." Teoksessa *Complex Organizations: A Sociological Reader*, toimittanut Amitai Etzioni, 422–440. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Malmberg, Tarmo. 2019. "Mediatutkimuksen yhteiskunnallistuminen." *Media & viestintä* 42 (4): 246–252. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/88454>.
- Malmberg, Tarmo. 2020a. "Kirjasodat ja julkisuuden rakennemuutos Suomessa." *Media & viestintä* 43 (2): 188–196. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/95676>.
- Malmberg, Tarmo. 2020b. "Viestintä- ja mediatutkimus käyttäytymistieteessä." *Media & viestintä* 43 (3): 247–259. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/98409>.
- Malmberg, Tarmo. 2020c. "Mediavalistuksen vuosikymmenen lähtölaukaus." *Media & viestintä* 43 (4): 403–414. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/100623>.
- Nordenstreng, Kaarle. 1965. "Yleisradio menee itseensä." *Sosiologia* 2 (3): 143–144.
- Nordenstreng, Kaarle. 1967. "Yleisradion tutkimustoiminta." *Psykologia* 2 (4): 143–149.
- Nordenstreng, Kaarle. 1969a. "Tiedotusvälineiden kulutus: levikki ja käyttömäärät." Teoksessa *Joukkotiedotus ja yleisö*, toimittanut Kaarle Nordenstreng, 14–31. Helsinki: Weilin + Göös.
- Nordenstreng, Kaarle. 1969b. "Esipuhe." Teoksessa *Joukkotiedotus ja yleisö*, toimittanut Kaarle Nordenstreng, 7–9. Helsinki: Weilin + Göös.
- Nordenstreng, Kaarle. 1974. *Tajuntateollisuus. viestintäpolitiikan näköaloja*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Nurminen, Anna-Marja. 1969. "Radio- ja televisio-ohjelmien valinta." Teoksessa *Joukkotiedotus ja yleisö*, toimittanut Kaarle Nordenstreng, 120–137. Helsinki: Weilin + Göös.
- Pietilä, Veikko. 1964. "Kansliatyylistä kielicollageihin." *Hälläpyörä* 1/1964: 4–5.
- Pietilä, Veikko. 1968. *Yksilö ja joukkotiedotuksen häiriötilat: tutkimus tiedotusvälinelakkojen vaikutuksista*. Tampere: Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos.
- Pietilä, Veikko. 1969. "Tiedotusvälineiden käyttö eri tehtäviin." Teoksessa *Joukkotiedotus ja yleisö*, toimittanut Kaarle Nordenstreng 46–61. Helsinki: Weilin + Göös.
- Pietilä, Veikko. 1970a. "Oikeiston luottamus vähentynyt, vasemmiston lisääntynyt: Yleisradion luottamuspuola tutkimusten valossa." *Helsingin Sanomat*, 15.11.1970, 14.
- Pietilä, Veikko. 1970b. Käsitykset tiedotusvälineiden merkityksestä ja niiden tehtävistä ennen ja jälkeen television: Lapin televisiotutkimuksen osaprojekti. Tampere: Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos.
- Pietilä, Veikko. 1973. *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko. 1974a. *Gratifications and Content Choices in Mass Media Use*. Tampere: Research Institute, University of Tampere.
- Pietilä, Veikko. 1974b. "Om masskommunikationens effekter." *Finsk Tidskrift* 3/1974: 113–124.
- Pietilä, Veikko. 1977a. "On the Effects of Mass Media: Some Conceptual Viewpoints." Teoksessa *Current Theories in Scandinavian Mass Communication Research*, toimittaneet Mie Berg, Pertti Hemánus, Jan Ekecrantz, Frands Mortensen ja Preben Sebstrup, 117–146. Grenaa: GMT.
- Pietilä, Veikko. 1977b. *On the Scientific Status and Position of Communication Research*. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Pietilä, Veikko. 1980. *Selittämisestä yhteiskuntatieteessä*. Tampere: Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos.
- Pietilä, Veikko. 1982. *Tiedotustutkimus: teitä ja tienviittoja*. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Pietilä, Veikko. 1983. *Miten tiede kehittyy? Tutkimusretkiä tietenteorian kentälle*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko. 1985. "Kieli, subjektiviteetti, ideologia: Screen-teorian ideologiakäsityksestä." *Tiedotustutkimus* 8 (4): 26–40.
- Pietilä, Veikko. 1988a. "Tiedotusoppi henkilökohtaisena ongelmana." [Haastattelu Juha Koivisto ja Esa Välvirronen]. *Tiedotustutkimus* 11 (1): 42–48.
- Pietilä, Veikko. 1988b. "Onko tiede kirjallisuutta?" *Tiede & edisty* 13 (4): 285–292.

- Pietilä, Veikko. 1992. "Beyond the News Story: News as Discursive Composition." *European Journal of Communication* 7 (1): 37–67. <https://doi.org/10.1177/0267323192007001003>.
- Pietilä, Veikko. 1995. *Tv-uutisista, hyvää iltaa: merkityksen ulottuvuudet televisiuutisjutuissa*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko. 2000. "Tilastollinen" käänne ja suomalaisen yleisötutkimuksen alkua. Teoksessa *Media ja me: juhla kirja professori Pertti Tiihosen 60-vuotispäivän kunniaksi*, toimittaneet Levo-Henriksson, Ritva ja Marko Ampuja, 17–29. Helsinki: Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.
- Pietilä, Veikko. 2001. "Reflections on Public Discussion in the Mass Media." *Nordicom Review* 22 (1): 11–21. <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0340>.
- Pietilä, Veikko. 2002. "Verkkokeskusteluareenat – deliberatiivista julkisuuttako?" *Politiikka* 44 (4): 343–354.
- Pietilä, Veikko. 2010 [2000]. *The public* rakennelmana yleisöä koskeissa puhetoimissa. Suom. Mika Renvall. Teoksessa *Julkisot, yleisöt ja media: suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista*. Veikko Pietilä ja julkisuuspiiri, 217–240. Tampere: Tampere University Press.
- Pietilä, Veikko ja julkisuuspiiri. 2010. *Julkisot, yleisöt ja media: suomennoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamuodoista*. Tampere: Tampere University Press.
- Randell, Seppo. 1971. Esitarkastuslausunto Veikko Pietilän väitöskirjakäsikirjoituksesta [toimi samalla lopullisena tarkastuslausuntona]. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kokous 11/1971, 10.11.1971, 10 §, liite 11. Tampereen yliopiston arkisto.
- Repo, Eino S., Kari Ilmonen, Nils-Börje Stormbom, Mauno Tamminen ja Ville Zilliacus. 1967. *Yleisradion suunta: yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Ruohomaa, Erja. 2011. "Yleisradion yleisötutkimuksen vaiheet, sen kontekstit ja käännekohtat." *Media & viestintä* 34 (4): 66–83.
- Stormbom, Nils-Börje, toim. 1968. *Yleisradion suunta – ohjelmatoiminta*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Seiffert, Helmut. 1971. *Marxismus und bürgerliche Wissenschaft*. München: C. H. Beck.
- Suhonen, Pertti. 1971. Yleisradion ohjelmat ja yleisön muuttuneet mielipiteet. Tampere: Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos.
- Sunstein, Cass R. 2017. *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton: Princeton University Press.
- Tampereen yliopisto. 2004. Veikko Pietilän nimikirjanote, 1.9.2004. Bb: 35 Tampereen yliopiston nimikirjanotteet 1965–2009. Tampereen yliopiston arkisto.
- Tarkka, Pekka. 1966. *Paavo Rintalan saarna ja seurakunta: kirjallisuussosiologinen kuvaus Paavo Rintalan tuotannosta, suomalaisen kirjallisuuden rinta- mista ja kirjallisuuden asemasta kulttuurin murroksessa*. Helsinki: Otava.
- Tiihonen, Pertti. 1969. "Lehdistön alueellinen erilaistuneisuus." Teoksessa *Joukkotiedotus ja yleisö*, toimittanut Kaarle Nordenstreng, 103–116. Helsinki: Weilin + Göös.
- Toivonen, Timo. 1999. *Empiirinen sosiaalitutkimus: filosofia ja metodologia*. Helsinki: WSOY.
- Valkonen, Tapani. 1969. "Individual and Structural Effects in Ecological Research." Teoksessa *Quantitative Ecological Analysis in the Social Sciences*, toimittaneet Mattei Dogan ja Stein Rokkan, 53–68. Cambridge, Mass.; London: M.I.T. Press.
- Varis, Tapio. 1971. *Ideologia ja tiedonvälityksen loukkaavuus: tutkimus yhteiskunnallisesta tajuunnasta ja loukkaavien televisio- ja radio-ohjelmien havaitsemisesta*. Tampere: Tampereen Yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Varpio, Yrjö. 1975. *Mäkelän piiri: tutkimus tamperelaisesta kirjailijapiiristä (1946–1954) ja sen tuotannosta*. Porvoo: WSOY.
- Wiio, Osmo A. 1970. Yleisö ja viestinnän valinnan vapaus. Helsinki: Mainos-TV.
- Wiio, Osmo A. 1971. *Yleisö ja Yleisradio: tutkimus suomalaisten yleisradiotoimintaa ja -ohjelmia koskevista mielipiteistä sekä yleisradiojärjestelmästä kokonaisuutena*. Helsinki: Weilin + Göös.

Viitteet

¹ Heikki Hellman (1988, 133) katsoo, että ohjelmien koordinoinnin tavoitteena oli myös ”estää viihdesla-
lom, pujottelu mielihyvän perässä”. Samaan viittaa Osmo A. Wiion (1970, 5) aikalaisarvio.

² Randell (sama) toteaa myös: ”On aivan varmaa, että maamme joukkotiedotustutkijat tulevat yhä uu-
delleen viittaamaan tähän tutkimukseen.” Se ettei näin käynyt, johtuu oletettavasti Pietilän työn tekni-
sestä vaativuudesta, mutta myös siitä, että monet Pietilän itsensä tavoin käänsivät selkänsä tilastolliselle
aineistonkäsittelylle.